

แนวทางการดูแลสุขภาพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

The guidelines on health-care by using community based for self-reliance and
sustainable in Ubonrat district, Khon Kaen Province

นฤมล สีนสุพรรณ¹, สมลักษณ์ ศรีนวกุล²
กุหลาบ ปุริสาร³, กุสุมา ดำรงชัย⁴, จิราพร วิชระโกชน⁵
นักศึกษาลัทธิสุตรสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต รุ่นที่ 5⁶

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และแนวทางการดูแลสุขภาพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยการศึกษาจากงานภาคสนาม การรับฟังการสรุปบรรยายจากวิทยากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสาธิตและวิธี สุนทรียสนทนา การสัมภาษณ์ การสังเกต การจัดกิจกรรมต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1. ศูนย์คำคุณ 2. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการ บ้านทรัพย์สมบูรณ์ 3. คนพิการกับตึกสงฆ์อาพาธและห้องพิเศษ โรงพยาบาลอุบลรัตน์ 4. ศูนย์การเรียนรู้บ้านคำปลาหลาย อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

สรุปผลการศึกษา

1. ด้านภาวะผู้นำ พบว่าผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและการพึ่งพาตนเอง และสามารถเชื่อมโยงปัจจัยต่างที่เกี่ยวข้อง มาดำเนินการร่วมกันได้
2. ด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้นำ ความรัก ความสามัคคี ความจริงใจต่อกันเป็นสิ่งสำคัญของชุมชน
3. ด้านทักษะการจัดการ รู้เป้าหมาย การรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ เรียนรู้ไปด้วยกัน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำชุมชนและประชาชน
4. ด้านการมีกัลยาณมิตร ผู้ชี้แนะในทางที่ถูกต้อง และการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการดำรงชีพ นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง
5. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับด้านสุขภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : กลยุทธ์ความสำเร็จ, การดูแลสุขภาพ, การใช้ชุมชนเป็นฐาน, การพึ่งพาตนเอง

Abstract

The objective of this qualitative research was to study the guidelines on health-care by using community based for self-reliance and sustainable in Ubonrat district, Khon Kaen Province by studying from fieldwork, listening from the speaker, interviewing at 1. Khamkoon Center 2. Development and

¹⁻⁵ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

⁶ นักศึกษาลัทธิสุตรสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการจัดการสุขภาพ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

improvement for disable person Center 3. Ubonrat Hospital 4. Learning Center of Baan Khumplalai Ubonrat district, Khon Kaen Province by using content analysis

The research found that :

1. Leadership: the leaders of community pay attention to the approach of health-care and self-reliance to connect other factors which is connected to the approach.
2. Human relations, love, teamwork, and sincerity of leaders are important for community's development.
3. The leader must have knowledge of management to develop the community.
4. The leader must be outstanding model of life living for the community to follow.
5. The community should exchange ideas of health-care for self-reliance and sustainable to other communities.

Keywords : Success Strategies, The health-care, using community based, self-reliance

1. บทนำ

คำว่า สุขภาพ มีความหมายกว้างกว่า สาธารณสุข ไม่ได้หมายถึง หมอ พยาบาล ยา หรือโรงพยาบาลเท่านั้น แต่หมายถึงภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา ปัจจัยที่กำหนดสุขภาพมากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ อยู่นอกแควดวงกระทรวงสาธารณสุข เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความเข้มแข็งของชุมชน นโยบายสาธารณะ ฯลฯ จนมีคำกล่าวว่า "Health is the whole" หรือ "สุขภาพ บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์และสังคมทั้งหมด" (ประเวศ วะสี, 2560)

ระบบสุขภาพในอดีตเป็นระบบตั้งรับคือรอให้สุขภาพเสีย แล้วก็ใช้แพทย์ พยาบาล โรงพยาบาล ทำการรักษา ซึ่งทำให้เกิดความเสียหาย และความสูญเปล่ามหาศาล ทั้งชีวิต สังคม และเศรษฐกิจ ถ้าระบบสุขภาพแทนที่จะตั้งรับ เป็นระบบรุกเพื่อสร้างสุขภาพดี แบบที่เรียกว่า สร้างนำซ่อม การสร้างสุขภาพที่ดี ช่วยประหยัดชีวิต สังคม และเศรษฐกิจได้มาก เพราะฉะนั้นตั้งปฏิรูประบบตั้งรับให้เป็นระบบรุก ให้ประชาชนทั้งหมดมีสุขภาพที่ดีให้มากที่สุด

การสร้างประเทศไทย ให้เป็นประเทศที่น่าอยู่ที่สุดเราสามารถทำได้ โดยต้องปฏิรูประบบสุขภาพในประเทศไทย ให้อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมใหม่ และปฏิวัติสัมพันธ์ภาพ (Association Revolution)

ศีลธรรมใหม่ คือ การเคารพศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นคนของทุกคนโดยเฉพาะคนเล็กคนน้อย คนยากคนจน

การปฏิวัติสัมพันธ์ภาพ คือ การเปลี่ยนจากสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจทางดิ่งมาเป็นสัมพันธ์ภาพทางราบ ที่ผู้คนสัมพันธ์กันด้วยกัลยาณมิตรธรรม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นตัวตั้ง

จากแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เรื่อง ประชาคมตำบล ที่กล่าวว่าหากคนรวมตัวกันในรูปพหุภาคี ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ สู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และสม่าเสมอ จนสามารถพัฒนาเกษตรที่พึ่งตนเองได้ จนมีเหลือกิน เหลือใช้ ได้แจกจ่าย ช่วยให้มีเพื่อน เมื่อมีมากจนเหลือกิน เหลือใช้ ได้แจกจ่าย ได้ขาย ทำให้มีกิน มีเพื่อน และมีเงิน เป็นสภาพมั่งมีศรีสุข ของที่เหลือก็นำมาแปรรูป เป็นอุตสาหกรรมชุมชน จะได้กินและใช้ได้นานยิ่งขึ้น และขายได้ในราคาที่ดีขึ้น นอกจากนี้สินค้าเกษตรกรรมและสินค้า แปรรูปที่มีต้นทุนไม่มากก็สามารถนำมาบริหารจัดการ เป็นธุรกิจชุมชนใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก รวมกันส่งไปขายรูปแบบที่สอง หาสิ่งดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยว แล้วมากินและใช้ในท้องถิ่น เช่น ทำวังปลา สร้างป่าชุมชน สร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้มีรายได้ในชุมชนสามารถออมเป็นการเงินการคลังชุมชน ที่สามารถจัด

สวัสดิการต่าง ๆ มากมาย แก่คนในชุมชน (ประเวศ วะสี, 2560)

ดังนั้น เพื่อให้คณาจารย์และนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการจัดการสุขภาพ ได้เห็นตัวอย่างกลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลสุขภาพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม จึงได้พานักศึกษาไปศึกษาดูงานที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นหลักคิดในการศึกษาครั้งนี้

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลสุขภาพ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3. วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการนำนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการจัดการสุขภาพ ผู้เข้าร่วมวิจัย จำนวน 5 ท่าน และคณาจารย์ประจำหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต หัวหน้าโครงการ 2 ท่าน เดินทางไปศึกษาดูงานที่ศูนย์คำคุณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการ บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ห้องคนพิการกับตึกสงฆ์อาพาธและห้องพิเศษ โรงพยาบาลอุบลรัตน์ และศูนย์การเรียนรู้บ้านคำปลาหลาย อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อรับฟังการบรรยายจากวิทยากร สนทริยสนทนากับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้พิการ ดุสสถานทีและสิ่งแวดล้อม สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสังเกตพร้อมซักถามข้อสงสัย ในวันที่ 9 กันยายน 2560 เวลา 09.00-17.00 น. และมีการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยแบ่งภาระงานที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาตามวัตถุประสงค์ และจัดให้มีการ Focus Group เพื่อสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหัวหน้าโครงการและผู้เรียนตามวัตถุประสงค์การศึกษา

4. สรุปผลการศึกษา

4.1 ปรากฏการณ์ของศูนย์คำคุณ เกิดจากบุคลากรสาธารณสุขกลุ่มหนึ่ง ได้ช่วยกันออกเงินซื้อที่ดิน ซึ่ง

เป็นไร่มันและไร่อ้อย ที่ทำมาแรมปีจนดินด้านส่วนหน้า เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์คำคุณ ทำทฤษฎีของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ให้เป็นจริง (ยงยุทธ ขจรธรรม, 2545)

การดำเนินงานได้ทำจากเล็กไปใหญ่ ตามกำลัง โดยไม่รีบร้อน ค่อยเป็นค่อยไป จากสภาพพื้นที่ที่แห้งแล้ง ป่าหมด การทดลองรูปแบบต่างๆ จึงเกิดขึ้นในที่สุด ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยให้ปัญหาการฟื้นฟูสภาพป่าของศูนย์คำคุณหายไปอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มจากการปลูกพืชที่เลี้ยง เช่น กล้าย เพราะกล้ายมีใบมากมายไว้ช่วยบังแดด และลม แก่ต้นไม้อื่น ๆ ลำต้นของกล้ายมีน้ำมาก ช่วยยึดอายุต้นไม้อื่น ๆ ในหน้าแล้ง แถมยังมีปลีกล้ายให้กินเป็นอาหาร และใช้เป็นยาได้ มีใบและหยวกกล้ายไว้ใช้งานได้ ไม้ที่ตัดเลือกมาปลูก ก็ใช้ไม้พื้นเมืองที่โตเร็ว และทนโรคทนแล้ง เช่น สะเดา ชี้เหล็ก ตีนเป็ด ยางนา มะม่วงป่า ประดู่ ต้นแดง ต้นกุง ต้นจิก ต้นมะเกลือม ฉำฉา สลับกับไม้ที่อยากปลูก เช่น มะพร้าว มะม่วง กระท้อน ขนุน แล้วใส่มูลสัตว์ทุกอย่างลงไป รวมทั้งหาเพื่อนให้ต้นไม้ โดยชวนผู้ติดเชื้อ โรคเอดส์ มาปลูกสมุนไพรลงข้างต้นไม้ยืนต้น พร้อมรดน้ำ พรวันดิน อย่างสม่ำเสมอ ช่วงหลังช่วยกันเติมน้ำหมักชีวภาพสัปดาห์ละครั้ง

ศูนย์คำคุณเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะภารกิจของศูนย์คำคุณ วางอยู่บนความสุขเป็นตัวตั้ง โดยเชื่อทฤษฎีของท่านพุทธทาสที่ว่า 3 “งาน คือ ความสุข ความสุข คืองาน ถ้าอยากมีความสุขก็จงทำงาน แล้วเงินทองจะไปไหนเสีย” พร้อมด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลง ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม อุดมสมบูรณ์ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน คนในศูนย์คำคุณจะไม่ทำร้ายสัตว์ต่างๆ ผู้ติดเชื้อมีอากาศบริสุทธิ์จากร่มเงาของต้นไม้ยืนต้น มีพืชผักปลอดสารเคมีที่ปลูกไว้กิน แพทย์พื้นบ้านมีสมุนไพรไว้บ และประคบผู้ป่วย โดยจัดแปลงแยกส่วนจากแปลงของผู้ติดเชื้อ ได้ขนาดบำบัดผู้ที่มีอาการเคล็ด ขัด ยอก ปวดเมื่อยตามตัว รวมทั้งผู้ที่เป็นอัมพาต จนมีอาการดีขึ้นมาหลายท่าน แม่บ้าน ผู้นำเกษตรกร เครือข่ายพระธรรมรักษ์พิทักษ์สิ่งแวดล้อม ชมรมแพทย์พื้นเมือง องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโป่ง เครือข่ายเกษตรกร ชมรมอาสาสมัครเครือข่ายมิตรไหมฝ้ายงาม ชมรมผู้ติดเชื้อ ได้มารวมตัวกัน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกัน

เรียนรู้ และช่วยกันทำ เพื่อสร้างธุรกิจชุมชน ที่เกื้อหนุนครอบครัวที่อบอุ่น และชุมชนที่เข้มแข็ง สู่อำเภออุบลรัตน์ ที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และพัฒนาต่อยอดเป็นอำเภอที่น่าอยู่ที่สุดในโลก

ปัจจุบันศูนย์คำคุณ ได้นำความรู้ที่มีร่วมกับความรู้ของประชาชนชาวบ้านที่ทำกรวิจัยและพัฒนาตลอดชีวิต พัฒนาเป็นหลักสูตรต่างๆ ตั้งแต่หลักสูตรฐาน 1 วัน หลักสูตรวิทยากรกระบวนการ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาตนเอง ภาคประชาชน หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า วปอ.ภาคประชาชน ซึ่งเป็นหลักสูตรพาคณิตวิเคราะห์ ถึงภาพสุดท้ายของความทุกข์และวิธีดับทุกข์ให้หมดไป พร้อมทั้งวางแผนปฏิบัติระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ทำให้ผลผลิตของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ ได้จำหน่ายแก่ผู้มาคูดงาน และผู้มารับการฝึกอบรมช่วยให้มีรายได้จากการทำอาหารปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์คำคุณ ได้วางแผนบทบาทตนเองในอนาคตให้เป็นสถาบันฝึกอบรมและหน่วยงานจัดการความรู้ และหน่วยงานจัดการเครือข่ายที่เป็นอิสระ เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาไทยอีสานคืนถิ่น โดยเป็นทั้งที่คูดงานและที่ประสานงานของเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และพหุภาคีอีสาน เป็นที่ให้แก่กำลังใจคนและสร้างความสุขแก่ผู้คน โดยเฉพาะผู้ที่สนใจกิจกรรมที่มีไปอย่างต่อเนื่อง คือ วารสารคำคุณ การคัดเลือกคนมารับรางวัลคนคำคุณ รวมทั้งการระดมทุนเพื่อให้คนมาร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ศูนย์คำคุณ จะเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมที่เน้นตัวอย่างการสร้างความสุขการมีหลักประกันชีวิต ความสุขจากการมีร่างกาย และจิตใจที่แข็งแรง ความสุขจากการมีครอบครัวที่อบอุ่น จากชุมชนที่เข้มแข็ง จากสิ่งแวดล้อมที่ดี จากอิสรภาพ จากความภาคภูมิใจ และจากการอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

สรุป สิ่งที่ได้เรียนรู้จากศูนย์คำคุณกำหนดเป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพได้ดังนี้

1. การมีกัลยาณมิตร ที่ช่วยชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควร นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะได้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ทำให้เข้าใจชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้

2. การทำอะไร ต้องเริ่มจากเล็กไปใหญ่ ค่อยเป็นค่อยไป จะช่วยให้ก้าวไปได้อย่างมั่นคง

3. ทุกคนมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าความดีอยู่ในตัว หากได้รวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ สู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ ความสุข ในที่สุดทุกคนครอบครัวก็จะมีหลักประกันชีวิต มีความสุขกายสุขใจ มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมดี มีอิสรภาพเกิดความภาคภูมิใจ และอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

4.2 ปรากฏการณ์ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการ บ้านทรัพย์สมบูรณ์

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการ บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งโดย นางสาวเกสรภรณ์ หลวงจันทร์ ซึ่งเป็นผู้พิการต่อนั่งรถเข็น ได้ใช้พื้นที่ของตนเอง ก่อตั้งศูนย์ฯ มาเป็นเวลา 15 ปี โดยการรวมกลุ่มมีเครือข่ายการเรียนรู้ทักษะ การสร้างกลุ่มงานฝีมือ เปิดโอกาสให้ผู้พิการทุกคนแสดงความสามารถออกมาอย่างเต็มที่ ตามความถนัดของแต่ละบุคคล มีการจำหน่ายกระจกแกะลายพันทราย เข้ากรอบ ปักผ้ากลอสติส ของข้าวสวย ของขวัญ ของพรีเมียมเฟอร์นิเจอร์ไม้ หินอ่อน สามารถสั่งทำได้ มีการปะยาง ซ่อมรถโดยคนพิการ

นับเป็นผู้ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งคิดก่อตั้งและบริหารจัดการโดยกลุ่มผู้พิการ นอกจากนั้นยังมีการรับฝาก เก็บออมเงิน กู้เงิน แบ่งปันดอกผล ดังเช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ทั่วไป

ซึ่งเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล มีความเข้มแข็งในการเยี่ยมบ้านเชิงรุก ดูแลผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส ให้มีงานทำ และมีรายได้เสริม พร้อมเก็บออมในพื้นที่ภูมิลาเนาของตนเอง ทำให้ผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาส สามารถดูแลตนเองได้อย่างยั่งยืน และทำให้ผู้พิการรู้สึกไม่เป็นภาระต่อสังคม

สรุป สิ่งได้เรียนรู้จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการ บ้านทรัพย์สมบูรณ์สามารถกำหนดเป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพได้ดังนี้

1. เนื่องจากผู้พิการ คือ ผู้ที่มีอวัยวะบางส่วนของร่างกายสูญเสียหน้าที่ไปเท่านั้น อวัยวะส่วนที่ดีสามารถทำงานได้ จิตใจของผู้พิการไม่ต้องการเป็นภาระของ

สังคม เพียงแต่ต้องการโอกาส และการสนับสนุนจากสังคม ให้มีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร ผู้พิการก็จะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างศักดิ์ศรี สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองและครอบครัวได้

2. บทบาทของบุคลากรสาธารณสุข ควรมี การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ตามความสามารถและความถนัด ของแต่ละบุคคล โดยมีเป้าหมาย คือ มีความสุข มีอาชีพ มีงานทำ มีเงินใช้ มีการเก็บออม ผู้พิการก็จะสามารถดูแลตนเองได้ อย่างยั่งยืน

4.3 ปรากฏการณ์ของคนพิการกับตึกสงฆ์ อาหาร และห้องพิเศษ โรงพยาบาลอุบลรัตน์

โรงพยาบาลอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นโรงพยาบาลประชารัฐที่ใช้พลังประชาชน เอกชน และรัฐ ในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เพื่อที่จะพัฒนาการดูแลสุขภาพระดับอำเภอ เพิ่มคุณภาพชีวิตผู้ป่วยและญาติ โดยบริจาควันละ 3 บาท หรือปีละ 1,000 บาท เมื่อป่วยใช้ห้องพิเศษฟรี

โรงพยาบาลประชารัฐ เป็นโรงพยาบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข โดยนำนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาใช้เป็นหลักในการทำงาน คือ เข้มแข็งจากภายใน เติบโตไปด้วยกัน และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพื่อให้เป็นโรงพยาบาลที่มากกว่าโรงพยาบาล โดยคนในพื้นที่รู้สึกเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่างๆ ซึ่งถือเป็นการขับเคลื่อนการปฏิรูประบบสุขภาพระดับอำเภอ ที่เน้นการทำงานและใช้ทรัพยากรร่วมกันของทุกภาคส่วน

การดำเนินงานที่โรงพยาบาลอุบลรัตน์ พบว่า ได้ผลตอบรับดี โดยเปลี่ยนวิธีคิดและการบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงพยาบาล โดยกลยุทธ์ : ให้ประชาชนบริจาควันละ 3 บาท หรือปีละ 1,000 บาท ในโครงการ “บริจาคเพื่อสุขภาพดี” คือบริจาคแล้วจะไม่ป่วย แต่หากเจ็บป่วยมีห้องพิเศษให้ใช้ฟรี ทั้งยังประสานกับเอกชนรับผู้พิการเข้าทำงาน และเชิญชวนบริษัทที่พร้อมทำธุรกิจที่ตอบสนองต่อสังคม ร่วมกับกรมการ

สุขภาพอำเภอ และคลินิกหมอครอบครัว มีการทำงาน เชื่อมต่อส่งผู้ป่วยไปรับการรักษาอย่างไร้รอยต่อ และรับการดูแลผู้ป่วยที่พ้นระยะวิกฤต และมีอาการคงที่กลับมาดูแลฟื้นฟู โดยเฉพาะ 3 โรคสำคัญ คือ โรคหลอดเลือดสมอง การบาดเจ็บที่สมอง และการบาดเจ็บที่กระดูกสันหลัง เพื่อช่วยลดการนอนในโรงพยาบาลใหญ่ ผู้ป่วยได้รับการดูแลฟื้นฟูจากทีมหมอครอบครัว สหวิชาชีพ ต่อเนื่องจากโรงพยาบาลจนถึงบ้าน ทั้งด้านการทำกายภาพบำบัด โภชนาการ สอนญาติในการดูแลผู้ป่วย เพื่อช่วยลดความพิการ หรือบางรายหายเป็นปกติ กลับไปทำงานเป็นพลังของสังคมได้ มีการสร้างบุคลากรด้านการรักษาพยาบาล โดยคัดเลือกคนในชุมชน ที่เข้าใจ เข้าถึงบริบท และรักษานวัตกรรมพื้นที่ของตนเอง

สิ่งเหล่านี้นับว่า เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและญาติ ที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลอย่างเข้าถึงและเป็นธรรม โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และชาวบ้านในพื้นที่ ร่วมกันบริหารจัดการสุขภาพ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพื่อเกิดความร่วมมืออย่างยั่งยืน

สรุป สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน คนพิการกับตึกสงฆ์อาหาร และห้องพิเศษ โรงพยาบาลอุบลรัตน์ สามารถกำหนดเป็น แนวทางการดูแลสุขภาพได้ดังนี้

1. ในด้านปัจจัยความสำเร็จ เบื้องต้นเกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำด้านสาธารณสุข ที่มองบริบทพื้นที่ทุกมิติได้ครอบคลุม แล้วสามารถหาจุดเชื่อมโยง เพื่อสร้างแนวคิดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

2. ประชาชน เกิดความตระหนักถึงคุณภาพชีวิต เมื่อเกิดการเจ็บป่วยในครอบครัวว่าจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน ดังนั้นการมีสุขภาพดีเยี่ยมที่สุด และการช่วยเหลือกันก็เหมือนเป็นการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขให้ผู้อื่น จึงเกิดความร่วมมือ และมองเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

4.4 ปรากฏการณ์ศูนย์การเรียนรู้ บ้านคำปลาหลาย ศูนย์การเรียนรู้ บ้านคำปลาหลาย ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ห่างจากที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ไปทางทิศเหนือ ระยะทาง 8 กิโลเมตรเป็นถนนลาดยาง เดินทางสะดวก พื้นที่รวมทั้งหมดบ้าน 3,500 ไร่ ในอดีตชุมชนได้รับผลกระทบ และประสบปัญหาความยากจน รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศไม่

เอื้ออำนวย เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกและทำการเกษตรเป็นดินภูเขา ชาวบ้านจึงทำไร่ทำนา และทำการเกษตรแบบดั้งเดิม ปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีรายได้ครั้งเดียวใน 1 ปี จากการทำนาและปลูกพืชสำหรับปีต่อไปเป็นวัตถุดิบสู่โรงงาน ทำให้ได้ผลผลิตน้อย และราคาตกต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน เป็นหนี้สิน และเกิดผลเสียหายต่อดิน

ผู้ใหญ่ถาวร สารสมบัติ เป็นผู้นำในการพาชุมชนพัฒนา โดยทำการเกษตรผสมผสาน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

ภายในศูนย์การเรียนรู้ มีความร่มรื่น ประกอบไปด้วยต้นไม้ใหญ่ พืชผักสวนครัว สระเลี้ยงปลา บ่อกบ เป็ด ไก่ มีการปลูกพืชผสมผสาน เช่น ปลูกพืชล้มลุก แซมข้างต้นกล้วย มีคอกไก่บนสระน้ำ มูลสัตว์เป็นอาหารของปลาได้ มีอาคารสำหรับการจัดอบรมดูงาน

ผลจากการวิเคราะห์สุนทรียสนทนากับผู้ใหญ่ถาวร สารสมบัติ และคุณมาร์ติน วีเลอร์ ได้ความว่า คนอีสานมีที่ดินเยอะมาก แต่ไม่ค่อยได้ทำประโยชน์ ทั้งที่ดินทิ้งไว้ ทิ้งนา ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าไว้ ไปเป็นลูกจ้างทำงานรายวันในเมืองใหญ่ แต่คนที่อังกฤษส่วนใหญ่ไม่มีบ้าน ไม่มีที่ดิน ในชนบทของอังกฤษจะมีแต่คนรวยๆไปอยู่ เพราะมีเงินซื้อที่ดินได้ ซึ่งสภาพแตกต่างสังคมไทยอย่างสิ้นเชิง

คุณมาร์ติน ได้มาอยู่บ้านชนบทกับภรรยา และได้ขอซื้อที่ดินจากผู้ใหญ่ถาวร สารสมบัติ 6 ไร่ เมื่อได้ที่ดินมาแล้ว คุณมาร์ติน ได้ศึกษาแนวทางการทำเกษตรแบบพอเพียง ตามพระราชดำรัสของในหลวงอย่างจริงจัง พยายามหาความรู้จากทุกแห่งทุกที่ แล้วนำความรู้กลับมาทดลองทำจริง เขาไม่เพียงแต่ทำเฉพาะครอบครัวของตนเอง ยังได้เป็นผู้นำร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ชักชวนคนในหมู่บ้าน มาร่วมกันพลิกฟื้นผืนดินให้เกิดประโยชน์ขึ้นมา

ปัจจุบันบ้านคำปลาหลาย ได้พัฒนาตนเองจากหมู่บ้านขึ้นชื่อว่า ยากจนที่สุดในอำเภออุบลรัตน์ กลายเป็นหมู่บ้านที่มีความเป็นอยู่ที่ดีในระดับแนวหน้าของอำเภอ มีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ มาศึกษาดูงานมากมาย รวมถึงโทรทัศน์หลายช่องมาถ่ายทำไปออกรายการ

จากการเรียนรู้จากผู้ใหญ่ถาวร สารสมบัติ ว่าการทำเกษตรนั้นควรเป็นเกษตรปลอดภัย ไม่ว่าจะ

เป็นปุ๋ย ดิน น้ำ ควรปลอดภัยทั้งหมด และควรทำเกษตรแบบผสมผสาน เพราะทำให้มีผลผลิตหมุนเวียนไว้ขายและบริโภคตลอดฤดูกาล เรายังได้บริโภคอาหารที่สะอาด ทำให้มีสุขภาพดี ผู้ใหญ่ได้ออกกำลังกายในสิ่งแวดล้อมที่บริสุทธิ์ ทำให้สุขภาพกายใจพลอยดีไปด้วย การมีผลผลิตที่เก็บไว้บริโภคเองได้ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย มีเงินเก็บออม ชาวบ้านเห็นตัวอย่างก็ทำตาม ลูกๆ ผู้ใหญ่บ้านลาออกจากการในเมือง มาทำเกษตรกับผู้ใหญ่ครอบครัวอบอุ่นอยู่กันพร้อมหน้า

แต่เดิมผู้ใหญ่เคยรับจ้างก่อสร้าง ตีมสุรามากอ้วน สุขภาพไม่ดี เงินทองไม่พอใช้ รู้สึกเป็นทุกข์ ตั้งแต่หันมาทำเกษตรผสมผสาน และเกษตรปลอดภัย ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ตอนนี้มีความสุขมาก ไม่อ้วนร่างกายแข็งแรงขึ้นมาก

ผู้ใหญ่มีความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นอย่างมาก กล่าวไว้ว่า ท่านเป็นนักประชาธิปไตยแท้ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ตรัสไว้เมื่อ 10 กว่าปีก่อน ปัจจุบันก็ยังเป็นแนวทางที่จะสร้างความผาสุกที่ยั่งยืนที่สุด

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้บ้านคำปลาหลาย จากการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. การมีแหล่งอาหารในชุมชนเป็นของตนเอง
2. การมีแหล่งธรรมชาติ ต้นไม้ และป่าไม้มากขึ้น
3. เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ
4. สังคมดีขึ้น เนื่องจากปัญหาทางด้านหนี้สิน และยาเสพติดหมดไป
5. คนที่ทำงานต่างถิ่น ไม่ต้องโยกย้ายแรงงานของตนอีกต่อไป เนื่องจากมีกินมีใช้ ได้กลับมาอยู่ถิ่นเดิมของตนเอง
6. ลูกหลานรู้จักคำว่า “พึ่งตนเอง” รวมถึงคนในชุมชน มีความรัก สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ช่วยชี้ชัดให้เห็นว่าชุมชนบ้านคำปลาหลายมีศักยภาพและจุดเด่นเนื่องจากผู้นำชุมชน ขยัน ซื่อสัตย์ และมีวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหา และที่สำคัญคือสมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดพลังชุมชนในการแก้ไขปัญหาทำให้ชาวบ้านมีงานทำตลอดทั้งปี ลดปัญหาการว่างงาน และการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ และในตัวเมือง

สรุป สิ่งที่ได้เรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้บ้านคำปลาหลาย สามารถสรุปเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

1. ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ เป็นแกนหลักในการทำกิจกรรมต่างๆ และมีความสามารถในการหล่อหลอมจิตใจของลูกบ้านให้เป็นหนึ่งเดียวได้ รวมทั้งต้องเป็นผู้นำทางธรรมชาติ มีความเป็นผู้นำที่สามารถคิด ทำ และแก้ไขปัญหาได้

2. สมาชิกในชุมชน มีความสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความขยันหมั่นเพียรมีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนมีความมั่นคง ยืนหยัดอยู่ได้ รวมทั้งสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

3. กระบวนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับปัญหาและผู้เรียน เช่น การจัดอบรม ประชุม และดูงานเพื่อเรียนรู้ เกี่ยวกับปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา รวมถึงปัจจัยด้านอื่นๆที่มีผลต่อชุมชน

5. อภิปราย

แนวทางสู่ความสำเร็จที่สามารถเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ที่จะก้าวไปพร้อมเทคโนโลยีที่มีการพัฒนามากขึ้น ควรรู้จักนำเอาประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างลงตัว การหันกลับมาใช้ชีวิตแบบวิถีชนบทไทย ในขณะที่โลกเปลี่ยนแปลง มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยแต่ขาดความมีชีวิตชีวาในการที่ได้สัมผัสและรับรู้ในธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (มยุรีย์ ไชยสันต์, 2559) ได้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพประชาชน ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น พบว่า ภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านเป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพของประชาชนที่มีความเชื่อ ความศรัทธา และอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักมีการรักษาทั้งกาย และใจควบคู่กันไป

“สูงสุดสู่สามัญ” อาจเป็นคำตอบหนึ่ง หากคนเราไม่รู้จักคำว่า “พอ” และไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ การไขว่คว้าหาสิ่งที่ยากได้ก็จะเริ่มขึ้นและผลที่ตามมาคือวิถีชีวิตและกระแสวัฒนธรรมในสังคมแบบสมัยใหม่ที่ส่งผลเสีย และผลกระทบต่อคนในชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (กระแสด ชนวงค์ และคณะ, 2560) ได้ศึกษานโยบายสาธารณสุข ระบบบริการสุขภาพและประกันสุขภาพของประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียน โดยพบว่าประเทศไทยควรนำการแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรของแต่ละประเทศแต่ละท้องถิ่นที่เรียกว่าแพทย์ทางเลือกมาร่วมใช้ส่งเสริมการสร้างสุขภาพอย่างพอเพียงโดยบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขให้การส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือ

หากมองย้อนอดีตแต่เดิมแม้ว่าคนไทยไม่ได้มีทรัพย์สินเงินทองมากมายแต่ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน เนื่องจากทำมาหากินในรูปแบบพอเพียง มีการแลกเปลี่ยนเพื่อให้มีอยู่มีกินอย่างมีความสุข ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับสังคมในยุคปัจจุบัน

มีแต่การแข่งขัน เน้นการจับจ่ายใช้สอย เพื่อแลกกับความสุข และความสะดวกรสบายเฉพาะหน้ามีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองเมื่อเกิดภาวะวิกฤตก็ไม่สามารถใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้

6. บทสรุป

จากการศึกษาดูงานที่ศูนย์คำคุณศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้พิการ บ้านทรัพย์สมบูรณ์ คนพิการกับตึกสงฆ์อาพาธ และห้องพิเศษโรงพยาบาลอุบลรัตน์ และศูนย์การเรียนรู้บ้านคำปลาหลาย นั้นช่วยให้เห็นภาพรวมของการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียงและยั่งยืนโดยกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ

1. ด้านภาวะผู้นำ จะต้องมองเห็นภาพรวมทั้งหมด และสามารถเชื่อมโยงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการร่วมกันได้
2. ด้านมนุษยสัมพันธ์ ความรัก ความสามัคคี ความจริงใจต่อกันเป็นสิ่งสำคัญ
3. ด้านทักษะการจัดการ รู้เป้าหมาย การรวมกลุ่ม ร่วมคิดร่วมทำเรียนรู้ไปด้วยกัน เป็นสิ่งจำเป็น

4. ด้านการมีกัลยาณมิตร ผู้รู้ในทางที่ถูกที่ควร และได้เห็นแบบอย่างที่ดีเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

5. นักศึกษาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการจัดการสุขภาพได้เห็นแบบอย่างที่เป็นรูปธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

1. การเรียนรู้อะไร ควรเรียนให้รู้ถึงรากเหง้าว่าอะไรเป็นอะไร ไม่ใช่เรียนรู้อย่างผิวเผิน เสมือนต้นไม้ต้อยอดที่หาจุดจบมิได้

2. คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล ยังทันสมัยอยู่เสมอ ฉะนั้นการเรียนรู้อาจจากผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งได้ถ่วงรอกมาอย่างดี นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เราก้าวไปอย่างมั่นคง มั่นใจ และไม่หลงทาง

3. สุขภาพ เป็นสิ่งที่ทุกคนสร้างได้ โดยการออกกำลังกาย ขยันทำงานมีรายได้ รู้จักออม มีมิตรสหายดี จิตใจมีความสุข กินอาหารธรรมชาติที่หลากหลาย ไม่มีสารพิษ อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี สุขภาพเราก็ดีไปด้วย

8. เอกสารอ้างอิง

1. ประเวศ วะสี. (2560). “องค์กรสาธารณสุขที่ลงตัวโดยเอาประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นตัวตั้ง” จดหมายข่าว – ก้าวทัน ประชาคมสุขภาพ อำเภออุบลรัตน์ ปีที่ 23 (1) 1 มกราคม – 31 มีนาคม.
2. ยงยุทธ ขจรธรรม. (2545). “กว่าจะถึงวันนี้ของปราชญ์ชาวบ้าน” สรุบทบทเรียนและประสบการณ์พลังรากหญ้าพลังแผ่นดิน ขอนแก่น : มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อสุขภาพชีวิตดี.
3. ทศนีย์ สรรค์นิกร. (2560). “กุญแจสำคัญสู่ชุมชนเป็นสุข” ถอดบทเรียนเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีอีสาน จดหมายข่าว-ก้าวทันประชาคมสุขภาพ อำเภออุบลรัตน์ ปีที่ 23 (1) 1 มกราคม – 31 มีนาคม.
4. สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2558). **พอหลักธรรมแห่งความพอเพียง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

5. มยุรีย์ ไชยสันต์. (2559). **การใช้ภูมิปัญญาหมอพั้นบ้านในการดูแลสุขภาพประชาชน ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น**. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) หน้า 98-107.

6. กระแส ชนะวงศ์ และคณะ. (2560). **นโยบายสาธารณสุข ระบบบริการสุขภาพและประกันสุขภาพของประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียน**. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) หน้า 7-18.